

## Szerkesztési iroda:

arad, Lukács-háza 9. sz. alatt  
balra, hová a lap szellemi részét  
illető közlemények intézendők.  
Bérmintetlen levelek csak ismét  
kezemből fogadtatnak el.

## Kiadó hivatal:

Bóthy Lipót könyvnyomdája, hová  
a hirdetések, előfizetési pénzek és  
kiadásai körüli panaszok bérmintve  
intézendők.

# ALFÖLD

## POLITIKAI NAPILAP.

## Előfizetési feltételek:

| Helyben:         | Vidékre:          |
|------------------|-------------------|
| Egész évre 12 ft | Egész évre 14 ft  |
| Fél évre 6 „     | Fél évre 7 „      |
| Negy. évre 3 „   | Negy. évre 3.50 „ |

## Hirdetmények díja:

6 hasábos petitsor egyszeri hírde-  
tésnél 6 kr., s minden következőnk-  
nél 4 kr. Bélyeg-díj külön 30 kr.  
Nyit-tér sora 15 kr.

## Előfizetési felhívás

az

# „ALFÖLD”

ezimű politikai napilap

1872-ik évi október—december  
negyed évi folyamára.

## Előfizetési feltételek:

## Vidékre:

|             |            |
|-------------|------------|
| Egész évre  | 14 ft — kr |
| Fél évre    | 7 „ — „    |
| Negyed évre | 3 „ 50 „   |

## Helyben:

|             |          |
|-------------|----------|
| Egész évre  | 12 „ — „ |
| Fél évre    | 6 „ — „  |
| Negyed évre | 3 „ — „  |

Az előfizetési összeget kérjük Bettelheim-testvérekhez, vagy az „Alföld” kiadó-hivatalához bérmintve annyival is inkább még e napok folytán beküldeni, miután a nyomtatandó példányok száma nem fog az előfizetők számán túlterjedni.

A kiadó-hivatal.

## A hadügyi kérdések.

Pest, okt. 2.

(a.) A felirati vitánál sokkal fontosabb, mert közvetlen gyakorlati becses és jelentőséggel bír, azon vita, melyet ez idő szerint az osztrák és magyar delegációk bizottságai folytatnak. A hadügyi kérdésekről van szó, s különösen két mozzanat az, melyet ki akarunk emelni. Előre bocsátjuk azonban, hogy mi elvileg épen nem vagyunk ellenségei annak, miszerint az osztrák-magyar monarchia védereje viszonyaink szükségleteinek magaslatára emeltessek, hogy benne minden józan és gyakorlati reform megvalósítható legyen. A mindig harcokképes hadsereg a jelen viszonyok közt a legjobban biztosítja a békét; többet ér az, mint minden barátság nyilatkozat, különösen a monarchiában, melynek belviszonyai is szükségessé teszik a jól szervezett, begyakorolt s tekintélyes számú haderőt.

Mindennek pedig először pénz, másodszor pénz, harmadszor igen sok pénz szükséges. Ezt mi jól tudjuk s midőn egy valódi szükséglet kielégítéséről van szó, sohasem ajánlottuk a tulságos takarékoságot. Másrészt azonban a monarchia pénzügyi viszonyait itt sem szabad szem elől tévesztetni, mert azt senki sem kívánhatja, hogy tönkre tegyük magunkat azért, hogy jó hadseregünk legyen. Ily módon célt sem érhetünk, mert állandóan jól szervezett haderő rendezett pénzügyi nélkül nem képzelhető. A hadsereg iránti tekinteteket tehát pénzügyi viszonyainkkal kell kiegyenlíteni s a reformokat lassankint és pénzerőnknek megfelelően életbe léptetni.

Még kevésbé lehet azonban helyeselni azon dolgokat, melyek a közös hadügyminiszteriumban történtek. E miniszterium úgy látszik épen nem tud gazdálkodni s mint az 1870. és 1871-diki zárszámadások mutatják, minduntalan túllépi azon összegeket, melyeket számára a delegáció megszavazott. Ez olyan eljárás, melyet nem hagyhatni a legszigorubb gáncsolás nélkül. Az osztrák delegáció felfogta feladatát, midőn ezen kiadási többletek egy részére nem adta meg az indemnitást. Reméljük, hogy a magyar is követendi e példát s ez alkalommal garantiákat fog követelni az ellen, hogy az ilyen dolgok többé ismétlődni nem fognak. Mit ér a törvényhozásnak költségmegszavazási joga, ha minden excellentiás ur ezen jogot illusziussá teheti. Részünkről tehát ez irányban a leghatározottabb eljárást követeljük.

Másrészt azonban csak helyeselnünk kell a magyar delegáció albizottságának azon határozatát, hogy a hadsereg létszá-

mának azon fokra emeléséhez, melyet a törvény megállapít, szükséges pénzösszeget megszavazta. A dolog ugyanis akként áll, hogy a törvény a rendes katonaságra három évi tetteleges szolgálati időt határoz. E szerint — miután az évi ujonezjutalék — 95 ezer ember — a közös hadsereg békelétszámának ma 270 ezer főből kellene állnia. De miután a delegációk csak 210—215 ezer embernek szavazzák meg az eltartási költségeket, a miniszterium kénytelen volt a tényleges szolgálati időt rövidebbre szabni, különben az összes besorozottak nem szolgálhattak volna. Miután ez először törvénytelen, másodszor a katonák kellő begyakorlásához sem elegendő, a hadügyminiszter a mult évhez képest e czélra 3 és fél millióval kér többet, hogy az összes besorozottakat a törvényszerű három éven át zászló alatt tarthassa.

Ez igen jogszerű kívánság, melyet az osztrák delegáció bizottsága megtagadott, de a magyar megadott, főleg azért, mert a hadügyminiszter ünnepélyesen kijelentette, hogy a kiadási többlettel a hadsereg normalis költségvetése eléretett s a most megállapított határon túl semmi ilyen czimű követeléssel többé előállni nem fog. Kívánjuk, hogy a miniszter igazat mondott legyen s mostani szavai jövő évi követeléseit meg ne hazudtolják. Ami magát a nevezett tételt illeti, még egyszer helyeselnünk kell, hogy a magyar delegáció albizottsága azt megszavazta, mi természetesen nem zárja ki, hogy más követelésekben jelentékeny törlések ne eszközöltesse s így ezen kiadási többlet más helyen történő megtakarítások által kiegyenlített találjon. A magyar delegáció tagjai között mutatkozó hangulat után ítélve kétségtelen, hogy a lehető legtakarékosabban fog eljárni s az 1872-re megszavazott s az 1873-ra megszavazandó budget közt a fentebbi 3 és fél millió új kiadás daczára nagy differencia nem fog mutatkozni. Ezen három és fél millióra nézve azonban a két delegáció közös szavazása mindenesetre szükségesnek látszik, ha csak az osztrákok időközben be nem látják, hogy ez összeg valóban szükséges. A magyarok e kérdésben nem fognak engedni s a hadsereg harcokképségének fokozása céljából meghozandják ez újabb áldozatot, mely azonban e czimen utolsó is lesz.

## Zarándmegyéből.

Nem régiben jelent meg a „Reform”-ban egy terjedelmes közlemény Jánku oláh vezér haláláról s Zarándmegyében hivatalos assistentia mellett végbement eltakarításáról. Megbotránkozásunknak adtuk élénk kifejezést a fölött, hogy azok, akik a szerencsétlen Jánkut nyomorultan tengeni s nyomorult inségekben elveszni engedték, a pék pitvarában kiszenvedett holttestemét mily undorító komédia tárgyává tették. Nyilvánosan megcsinálták, pompával környezték s egy nemzeti martírium glorifikációjában részesítették. Lázító beszédekkel mondtattak ravatala fölött s letették testét a földbe, mint magot, melyből a magyarok ellen boszusz gyűlölség és üldözés támadjon a „román testvérekben.” És a kik mindezt tették, azok részint magyar megyei, részint magyar királyi államhivatalnokok.

Soraink mind fölfelé, mind lefelé a kellő figyelemmel részesültek. A zarándmegyei hazafiak egyik erdélyi oláh lap védelméhez fordultak s ez most értesíti olvasóit, hogy a magyarok most is csak olyanok, mint milyenek voltak, midőn ezer esztendővel ezelőtt Ázsiából idejöttek; de nem is csoda, ők nem tartoznak az indo-európai fajhoz; ők Noé megátokozott gyermekeinek ivadécai; s az átok ennyediziglen is rajtuk nyugszik.

Meghallották szavunkat ott is, a hol meghallgatásukat reméltük, s a kormány utasította gróf Haller Sándor urat, Zarándmegye főispánját, hogy Jánku halála s eltemetése körülményeiről jelentést tegyen. Szeptember hó 24-ére volt kitűzve Zarándmegye közgyűlése, s megelőző napon a különben a megyéből távol lakó főispán, zsebében ezen utasítással Körösbányára érkezett. A botrányos események által kompromittált párt sietett a főispánt kellő előzékenységgel, sőt ünnepélyességgel fogadni.

Haller Sándor gróf ur investigációját az azal kezdte, hogy keresni indult a „Reform” tudósítóját, a ki közleményeivel a békés embereknek ennyi nyugtalanságot okoz. Ezt meg nem találván, a Jánku-ünnepély főszereplőitől kért nyilatkozatokat, hogy ezekből megismerje a tényeket. Hogy e nyilatkozatok miből állhatnak, azt könnyű elképzelni. Ki tenne maga ellen tanúságot? Minthogy azonban a tények eltagadhatók nem voltak, a főszereplő urak kénytelenek lesznek arra szorítkozni, hogy a megye tekintélye használatot arra, hogy a temetésre hivatalos közönség csóditassék össze, hogy a megyei könyvmda használatot jelentés kinyomtatására, megyei közegek futárszolgálatát vétetett igénybe, s a Szekula által a sirnál tartott lázító beszéd terjesztés végett szintén a megyei könyvmdán sokszoroztatott stb.

Ki kell Haller Sándor gróf urnak még azt a bizonyítványt állitanunk, hogy igyekezett magát a magyarság részéről is informáltatni. De e részben egy fölöttébb szomorú jelenséget kell konstatálnunk. A hatalom Borlea Zsigmond főjegyző s helyettes alispán kezében s még eddig, bármi panasz tétetett, bármi sérelem szóba hozatott, az eredmény mindig az volt, hogy néhány napi csivakodás után minden a régi mederbe tért vissza, a hatalom maradt a régi kezekben, melyeknek súlyát aztán érezték azok, akik elég vakmerők voltak magukat magyaroknak érezni s a hazaellenes kupak párttal (clique) szembe szállani. Ma már ilyen keserű tapasztalás megtette azt a hatást, hogy a magyarok hasonló esetben nyílt föllépés helyett magukra, nyugalmukra és érdekeikre kedvezőbbnek tartják tagadó és mellékes válaszokkal kitérni, és nem idézni föl magukra a megyei hatalom tartóinak bosszuját és üldözését. Mert hisz ők oda vannak kötve, ők kénytelenek ott lakni, egy levegőn az oláh vezérekkel, míg a főispán ur a közgyűlések után lerázza saruirol Zarándmegye porát és hónapokig nem megy feljé sem. Így kapta Haller Sándor gróf ur egy magyar szolgabírótól, ki az előzőleg beszélt rendszárával, melyben a jegyzőket s a falvak előjáróit a Jánku temetésére való megjelenésre utasította, azt a választ, hogy e rendeletet ő maga adta ki saját jószántából s erre főbbelvalói által utasítva nem volt. Inkább kész volt ez ember magát a hivatalos hatalmával való visszaélés vádjával, mint Borlea haragjával terhelni.

Ezekből mindenki konstruálhatja magának azt a jelentést, melyet Zarándmegye főispánjának módjában lesz a kormány elé terjesztetni az ott lefolyt eseményekről, a holott a vétkes és a tanu egy személy.

Ha Haller Sándor gróf a legerélyesebb s a legképebb ember volna is, a helyzet meghusztaná minden erélyét és képességét. Az ő legajánlott tulajdonsága azonban a békeszeretet és a jó szívűség; tulajdonságok, melyek egy klastrom vezetéséhez sem lennének elégségesek, nem hogy oly helyen, a hol az erőszakoskodás, a terrorizmus, a gyűlölség dúlakodása fűszerzi a mindennapi kenyeret.

Tény az, hogy a vármegye dolgai, a közigazgatás a legsanyarubb állapotban vannak Zarándmegyében; a szegénység bekötött szájjal jár, azok, a kik a közérdeket szolgálják, a hivatalos és magán boszu üldözésének tárgyai, és appelláta nincs, mert azok informálják a kormányt, a kik ellen az orvoslát kerestetik.

Ismételve említjük föl szavunkat ez árva földarab védelmére. A kormány, mely ezuttal oda fordította figyelmét, mely konstatált tényekkel szemben kénytelen közegeknek tehetetlenségét tapasztalni, nem utasíthatja el magától az erélyes cselekvés szükségességének belátását. Ha nem érzi magát följosztva — mert hisz a felelősség nem a mieunk, hanem az övé, — arra; hogy a Jánku-esetben kompromittált hivatalnokokat felfüggeszesse, ellenök a törvényszéket a vizsgálatra utasítsa, akkor is tartozik más uton elébe kerülni a már-már halasztást nem tűrő állapotnak.

Egy arra termett főispánt fog a kormány kipróbált emberei közt találni; de a főispánnak kezére kell adni a módokat, hogy rendet és becsületességet teremtsen ott, hol e kettőtől nem akarnak tudni. Első szükség, hogy a főispán ott lakjék s jelenlétével erkölcsi és fizikai támaszt is nyújtson a most megfélemlített elemeknek, melyekből a jogérzet és a hazafiai kötelesség érzete a nyomás alatt, mely rájuk nehezedik, kiveszni indult. Nem szűnhetünk meg e kívánságunk hangoztatásával. — Nem nyughatunk bele, hogy a magyar koronának legyen területe, melyen e korona tehetetlen ellenségeivel szemben, hogy a magyar királynak vannak hivatalnokai, kik a fölségtől nyert tekintélyt a fölség esküjé, a haza épsege ellenségeinek szolgálatában gyakorolják.

## Országgyűlési tudósítás.

A képviselőház ülése okt. 3.

Bittó István elnök az ülést tíz órakor megnyitván, Széll Kálmán jegyző olvassa a

mult ülés jegyzőkönyvét, mely észrevétel nélkül hitelesítették.

Elnöki előterjesztés nincs.

Tiszta Lajos közlekedésügyi miniszter válaszol Horánszky Nándornak a szolnoki vasutindóház építése tárgyában tett interpellációjára. A ki-sajátítás kérdésére nézve Hevesmegye bizottságát teszi felelőssé, mely erre nézve halogató eljárást követ; a közlek lési miniszteriumhoz ez ügy sürgetése iránt megkeresés nem jött, ami a többi kérdéseket illeti. A nézve azt válaszolja, hogy a m. állampárt szolnoki részén igen is fog külön tervet kidolgoztatni és pedig a Tisza partján; hogy a kamár döntetett el hamarabb, arra nézve azt teszi, hogy előbb meg kellett a tiszavidéki társulattal kísérteni a közös indóház iránti tárgyalásokat; ezek nem sikerülvén, minden lépés megtörtént az iránt, hogy a külön indóház helye minél előbb megállapíttassék; míg ez azonban elkészül, addig sincs akadályozva a szolnoki vonal megnyitása, mert ideiglenes egyezmény a teherfölvétel iránt igen is jött létre a tiszavidéki vasutal s így a vasut, a vidék s az ország érdekei nem tarthatnak elhanyagolástól.

Horánszky Nándor e kérdés utóbbi pontjaira nevez megnyugszik, az elsőre nézve pedig a miniszter sürgetését kéri. — A ház tudomásul veszi a választ.

Ha József József indítványt nyújt be az iránt, hogy a ház irományai és naplója egy-egy példányban minden törvényhatóságnak külön megküldeszenek, ki fog nyomatni és ki fog osztatni.

Vida János Trifusz Ferencz volt honvéd, segélyzés iránti kérvényét nyújtja be.

Berényi Ferencz benyújtja a III. bíráló bizottság jelentését, a mely szerint Houchard Ferencz és Csipkés Lajos választása ellen vizsgálat rendeltek el, s azzal Kvassay László bizatik meg, Popovics Jenő igazoltatott; és Pauler Tivadar szintén igazoltatott. Ezután Kvassay László mint kiküldött vizsgálóbíró leteszi az esküt.

Következik a pénzügyi bizottság jelentése, a multkor beterjesztett, két garancia nélküli vasúti vonatkozólag. A jelentések kinyomatni s kiosztatni rendeltetnek, s pénteken fognak az osztályokban tárgyalatni.

Erre napirendre kerül a tegnap elfogadott törvényjavaslatok vég megszavazása és elfogadása. A törvényjavaslatok felolvastatnak és elfogadottnak.

Következik a Ludovica akademiára pótlólag megajánlott összegek fedezéséről szóló javaslat tárgyalása.

Wächter Frigyes jegyző olvassa a javaslatot.

Széll Kálmán, a közp. bizottság előadója ajánlja a javaslat elfogadását. A ház általánosságban elfogadja a javaslatot.

Következik a részletes tárgyalás, a melynek folyamán az 1. §. észrevétel fogadtatik el. A 2. §-nál a közp. bizottságnak a fedezetet tüzetesebben meghatározó módosítása fogadtatik el. A 3. §. is — Lónyay gróf felszólalása nyomán — a közp. bizottság szövegezése szerint fogadtatik el.

Következik a kolozsvári egyetemről szóló törvényjavaslat.

A javaslat felolvastatik.

Molnár Aladár, közp. bizottság előadó. A közp. bizottság — némely irány módosítással — elfogadásra ajánlja a kolozsvári egyetemről szóló javaslatot azon módosításokkal, melyeket a tanügyi bizottság tett. Elfogadandónak ajánlja, mert azt tartja tendén, hogy a kolozsvári egyetem ne kormányrendelet, de törvény alapján nyitassék meg, arra pedig nincs idő, hogy most — e megnyitás előtt — új törvényjavaslat lenne a házban megvitatható. A miniszter különben is megígérte, hogy legfőkébb a jövő év elején új javaslatot fog benyújtani a kolozsvári s a pesti egyetem végleges szervezése iránt, a miben mind a nagy elvek, mind a czélyszerűségi szempontok tekintetbe vehetők s érvényesíthetők lesznek. Ajánlja elfogadásra. (Helyeslés.)

Trefort Ágoston: A közművelődés emelkedése s az az iránti érdeklődés nálunk is megszülette azt a meggyőződést, hogy egy egyetem az ország szükségének nem felel meg. Bizonyítja ezt, hogy tavaly a bécsi egyetemet 819 magyar ifjú látogatta. Kétszerezen örül, hogy első törvényjavaslata egyetemről szól, örül e kérdés fontossága iránt, s örül azért, hogy ha neki sikerülend kitűnő barátja Eötvös báró által kezdeményezett e fontos ügy. Néhány hónap mulva fontos és részletes előterjesztéseket teend a pesti egyetem s általában az egyetemoktatásra vonatkozólag; addig azonban kéri a jelen javaslatot a közp. bizottság módosításával elfogadni. Ezt különösen Schvarz Gyula külön módosításával szemben mondja, melyben elismeri, hogy sok igen helyes eszme van, de a melyek megvitátását — időhiány miatt — későbbre, egy pár hónapra kell halasztatni. Ajánlja törvényjavaslatát. (Helyeslés.)

Schvarz Gyula az egyetem alapítás európai fontosságából indulva ki, úgy találja, hogy egyetemnél a szervezet igen fontos. Másrészt



meg azt találja, hogy a miniszteri javaslat szervezete sok tekintetben nem helyes. Nem helyes így különösen az, hogy a modern tudomány szakelválasztási rendszerét nem véve figyelembe, az államtudományokat a jogtudományoktól nem választja el. Ez természetesen nem zárja ki, azt, hogy esetleg a szükség szerint az államtudományokra kiegészüljön a jogtudományokkal is egy bizonyos mértékben képezhetők magukat. Másrészt meg igen fontos a tanszabadsággal megegyeztetendő tandíjmentesség kérdése. A magyar műveltségképes ifjúság legnagyobb része szegény, másrészt meg a gazdag és szegény közti elválasztó vonal sokkal csekélyebb, és nehezebben megállítható, semmint azt sokan vélik. Mindebből a nemzeti műveltségi tőke teljes kifejlesztése szempontjából a hosszabb tanulmány folytán lelke egész hévével ragaszkodik nézeteihez ezek iránt; de a nézeteknél van egy fontosabb szempontja, a drága idő. El áll hát most külön véleménye védelmezésétől, s reméli az abban kifejtett nézeteknek a miniszter benyújtandó tv. javaslata alkalmából leendő érvényesíthetést. (Helyeslés jöbbről.)

V é s e y Tamás sem akarja hosszas beszédekkel halogatni a javaslat törvényre való átadását. De némileg ki kell mondania nézeteit. Így nem helyes elhárítani, hogy a rendes és rendkívüli tanárok megkülönböztetése továbbra is fennmarad, illetőleg ott is érvényesíthetők, nem helyesíthetők, hogy ott is csak a matriculált tanulók vehetnek részt a tanórákon, a mi a tanároknak nézve sem előny; nem helyesíthetők, hogy a pesti egyetem szabályzatai teljes mértékben ki Kolozsvárra is. A pesti egyetem még külső alakjában is össze van forrva az egyházzal, egyházi intézet volt, s sok tekintetben ennek érdekei által vezettetve magát. — Itt hogy a kolozsvári állami egyetem ily irányú — azaz maradjon. Nem helyesíthetők azt az encyclopaediai irányú, mely a vizsgálatoknál lesz alkalmazandó; nem helyesíthetők et magán tanárok intézményének szűk körre szorítását. Különben elfogadja a javaslatot. (Helyeslés)

D r. Oláh Gyula szintén elfogadja a javaslatot, de szükségesnek tartja a javaslat hiányainak felsorolását, mert a ház a kényszerűség folytán fogadhat el téves intézkedéseket, de nem szabad, hogy bárki azon hitben lehessen, hogy öntudatlanul tévedett. Mindenekelőtt azt kívánja, hogy az ideiglenesség a czimben is mondassék ki, s eziránt módosítást fog benyújtani. A közp. bizottság nagy szót mondott ki egy szót, a tanszabadság említése által. A tanszabadság azonban korántsem az, a mi a pesti egyetemen van, hogy egy bizonyos formákban tudatni taníthat valaki, az a tudás szabadságában is nyilvánul, a tudásnál pedig nem szabad kutatni azt, hol tanulta elég, hogy tudja.

Ez pedig nincs érvényesítve; chablonokkal ölik meg a lényegét, s semestriek kimutatását kívánják meg egy bizonyos tudományi rang elnyeréseért, a helyett, hogy ma, a könyvnyomtatás virágzásának napjaiban, a tudás egyszerű constatalása által helyettesítik a honnét tudás kérdésének középkori sallangját.

A facultások kérdésében is tévedéseket lát. Ott van egy facultás: a bölcsészeti, a mióta mindent — még a mi épen nem bölcsészeti is, mint a botanica — egyesítenek, ezt nem helyesíthetők, nem ezt sem, hogy facultásoknak jogkörük van a további állomások betöltésére; egy facultásban van egyesítve a botanica s a matematika; és a matematika tanárnak beleszólása vanabba, ki legyen botanika tanára, holott valószínűleg édes-keveset ért hozzá. A docatori diploma elnyerésére nézve is hátrányokat lát a tanszakok ezen cumulációjában. Végre az iránt tesz felszólalást, hogy Kolozsvárott az egyetemmel együtt polytechnikum állították föl, nem tekintik lényegesnek azt az ellenvetést, mintha nem lenne tanterv; kell lenni, sőt van is, és ez lényegesen előmozdítja Erdély érdekeit. (Helyeslés.)

P a t r u b á n y Gergely. Azok után, miket Oláh képviselő mondott készletre van rövid megjegyzést tenni. Nézete szerint nem helyes azon állítás, hogy valaki a vidéken könyvekből ismereteket szerezve bejön az egyetem szigorlatokat tenni mert az orvosi tudomány demonstratív tudomány, mert a bonczatani, élettani és görösvi kísérleteket és vizsgálatokat bizony nehéz volna a hortobágyi pusztán értekesen tanulmányozni. A törvényjavaslatot változatlanul elfogadja.

H e l f y Ignác elfogadja a törvényjavaslatot s csupán azért szólal fel, hogy rosszálja a kormány azon eljárását, hogy rendeleti uton hozta a kolozsvári egyetemtelre. Ezen alkotmányvétségre nem lett volna szükség, miután a ház minden időben készséggel megszavazta volna ezen törvényjavaslatot.

M o l n á r Aladár előadó fölemlíti hogy azon nehézségek, melyek ezen új egy tem szervezésénél egyes képviselők által fölemlítettek, nem kerültek ki a tanügyi és központi bizottság figyelmét sem. Hogy azonban ezen dolgoknak egynémelyike pl. a tanszabadság praecisirozása nem vétetett fel jelenleg a törvényjavaslatnál ennek oka nemcsak az idő rövidségében rejlik, hanem abban is, hogy ezen kérdések tüzetes megoldása más reformkérdések megoldásával függ össze. Az egyes képviselők által mondottakra tett megjegyzései után szóló ajánlja a törvényjavaslatot elfogadására. (Helyeslés.)

T r e f o r t Ágoston közoktatásiügyi miniszter az előadottakra vonatkozólag azzal biztosítja a házat, hogy a mennyire lehet adminisztratív uton a létező bajokon mielőbb segíteni fog.

A ház elfogadja ezután a törvényjavaslatot úgy általánosságában, mint részleteiben a tanügyi és közp. bizottságok által tett módosítványok szerint: a czimre nézve elfogadott Oláh Gyula kiegészítő módosítványa: „Törvényjavaslat a m. kir. tudományos egyetem felállításáról és ideiglenes szervezéséről.” Tártyaltatik ezután a kolozsvári m. kir. tud. egyetem felállításáról s annak az 1872. évi fentartásra megszervezett póthitelről szóló törvényjavaslat.

A ház ezen törvényjavaslatot vita nélkül elfogadja.

A ház ezek után áttér a válaszfelirati javaslatok tárgyalására folytatására.

B r. L i p t h a y Béla nem járulhat az ellenzék részéről benyújtott javaslatokhoz. Nézete szerint csakis a kiküldött bizottság által készített javaslat helyes a trónbeszédre vonatkozólag, ugyanazt pártolja. (Jöbbről éljenzés.)

P a u l e r Tivadar felel az igazságügyminiszterium ellen a választások szempontjából felhozott vádakra. Nem állt akkor még az ügyek élén, de azért nem hagyhatja e szemrehányásokat válasz nélkül. Tagadja, mintha igaz lenne az, hogy a volt igazságügyi miniszter korteskedésre szólította volna fel a bírakat. Az nem a bírakra, hanem a bírósági hivatalnokokra vonatkozott. (Zaj balfelől.) Azonfelül csak azt akarta azzal a volt igazságügyér kimondani, hogy a bírók is választhatnak. A bíró a törvény szerint a legfüggetlenebb egyén; bár volt volna hát szavazási jogától megfosztani. Csak ezt akarta a miniszter, s ez iránt egy levelet is mutathatna fel, melyben nyíltan ki van mondva, hogy egy irányban sem óhajtott premissát gyakorolni: csak a politikai igazság van ellenére, mint mely a törvénnyel ellenkezik.

Az is mondatott a baloldali részéről, hogy az igazságügyér fegyelmi vizsgálatokat indított azon bírák ellen, kik nem az ő nyelve szerint jártak el a választásoknál. Tudtával választási mozgalmak és események miatt csak két fegyelmi eljárás van folyamatban. Az egyik vonatkozik az ismeretes zemplényesgyei esetre, ahol a pénzügyi főtörvényszék elnöke ellen a fegyelmi eljárás folyamatban van, ámbár az a jobboldalhoz tartozik. — A másik eset a mármarosmegyei törvényszék egyik elnökére vonatkozik. A vádlás megtörténvén, amennyiben értesülve van, az illető nyilatkozatra szolgáltattott fel és az illető bíróság hatásköréhez fog tartozni ez ügyben intézkedni.

Midőn arról vádoltattott a törvényszék elnöke, hogy a város csendjét háborgató csoportok élén járt; midőn arról vádoltattott, hogy alárendeltjeit céljai kivételére használta; midőn arról vádoltattott, hogy a feleket peres ügyeikre vonatkozó ígéretekkel részére hódítani igyekezett; (mozgás a jobboldalon.) midőn mindezekről vádoltattott — nem mondja azt, hogy ez be van bizonyítva — de midőn ezekkel vádoltattott, akkor mind a bírói függetlenség, mind a bírói tisztnek méltósága, de meg az illető vádoltak saját érdeke is megkívánta, hogy a dolog felderíttessék. (Helyeslés jobb felől.) Lakoljon aki büns, és az igazság fényében ragyogjon aki büntelen és ok nélkül rágalmaztattott. (Élénk helyeslés jobb felől.)

Ez után az oktatásügyre vonatkozólag a következőket mondja:

A közoktatási ügyünk állapotáról és fejlődéséről legközelebb a ház elébe kerülendő jelentés fel fogja mutatni közoktatásunk múltjának és jelenének állapotját. Nem frázisokkal, hanem számokkal is be lesz bizonyítva, hogy mi történt a miniszterium helyreállítás óta, mi történt az utolsó években, mindenkinek alkalma leendő arról magának meggyőződést szerezni, és ha ki fogja mutatni a jelentés — a mint ki is fogja mutatni — hogy az utóbbi két évben 900 nál több népiskola állítottatott fel, hogy 1002 új iskolát épület emeltett, hogy az osztályok száma 1937-tel szaporodott; ha ki fogja mutatni kétségtelen adatok nyomán, hogy az iskolák járó gyermekek száma folyvást növekedésben van, sőt az utolsó két évben 10% tel emelkedett; ha ki fogja mutatni azt, hogy az iskolák felszerelésére egészben tetemes összegek fordítottak és 3922 iskola, egészben, 5914 részben, 3699 hiányosan, tehát összesen 13,000 iskola, habár nem tökéletesen, de mégis részben és habár hiányosan is szereltetett fel: ha ki fogja mutatni, hogy a miniszterium fennállása óta 19 tanító, illetőleg női tanítóképezde állítottatott fel, hogy a póttanfolyamokban egy év alatt 4000-nél több tanítónak alkalom szolgáltatott, hogy hiányos ismereteit kiegészíthesse; ha ki fogja mutatni, hogy 20,000-nél több felnőtt részesült oktatásban: akkor azt hiszem, hogy ez a vád — hogy a legszelebb kifejezéssel éljek — a kellő tájékozottság hiányából vette eredetét. (Hosszu élénk tetszés jobb felől.)

Végül még egyszer kijelenti, hogy a népművelés érdekeit az ő pártja is előmozdítandóknak tartja. (Élénk helyeslés jöbbről.)

T ó t h Kálmán reflectál az egyes képviselők által mondottakra s annak kijelentése után, hogy őt csakis a Tisza által benyújtott javaslat elégti ki a többinek elvetésével csakis ezt pártolja. — Az ülések ezzel d. e. 2 órakor vége lőn. Legközelebbi ülés holnap d. e. 10 órakor.

## Jegyzéke

Szab. kir. Arad város törvényhatósági bizottsága részéről 1872. évi október hó 9-én d. u. 4 órakor tartandó rendes h a v i k ö z g y ű l é s b e felveendő ügydaraboknak.

29. Indítvány a felekezeti iskolák segélyzésének megszüntetése iránt.

30. Tiszti ügyész jelentés báró Szina Simon-tól ajándékozott telekre nézve a tulajdoni jognak megtörtént bekebelezését tárgyzólag.

31. Pénzügyi bizottság jelentése Pásztor Ferenc nyugdíj iránti kérvénye tárgyában.

32. U. a. özv. Adamassek Antalné nyugdíj kérvénye tárgyában.

33. Mernőki jelentés Hudetz Ferenc és Hoffmann Salamon zsidó-utcai lakosoknak háztelkéhez csatolandó telek kisajátítására nézve.

34. U. a. Holtmaros lejtmeze iránt.

35. A régi városban építendő árnyékszék tervezete jóváhagyás végett beterjesztetik.

36. A kölcsönművelési és építészeti bizottság jegyzőkönyve a két bérházzal egybekapcsolt színház tárgyában.

37. Polgármesteri jelentés a kurticsi országot iránt.

38. A jogi bizottság véleménye  
a) Szeiler Jakab által kérelmezett 1761. évi december hó 17-én 1870. évi május haváig terjedő évenkénti 150 frt nyugdíjnak utalványozása iránt.

b) Maros folyón ó- és új Arad közötti hid és révvám gyakorlása tekintetében.

c) Probst Károly kérelme tárgyában a laudemialis díjak fejében lefizetett 1950 frtnak a magy. kir. aradi jövedéki, fő- és adóhivatalhoz leendő áttétele iránt.

d) Neumann testvérek kérvényére séga külvárosi telkükön építendő sóház építésére vonatkozólag.

e) A két bérházzal egybekapcsolt színház építésére vonatkozó szerződések szövegezésé iránt.

f) Fridmann Ignác kérvényére az általa 1860. évben az italméresi jog bérbevétele alkalomával bánompénzül letett 2 drb 1000 frtos állampapír kiadására iránt.

g) Kishalmi Ferenc és társainak kérvényére az általa Aradvárosától bérbe birt földék után 1866. és 1867. évekbe kivetett adó leiratása iránt.

h) König és Breitner kérvényére a városon keresztül szállított készén vámmentesítése iránt.

i) A várbeli sörház megváltására vonatkozólag.

j) Heimbach Fülöp ellen támasztott követelés be nem hajtatás iránt.

k) A kolozsvári utvonali Pécska és Szemlak közötti részének 1856—1859. években eszközölt kiépítése után a várostól követelt 2339 frt 82 kr. tárgyában.

l) Heim Károly kérvényére a laudemialis krajczárok és urbéri kárpótlások iránt.

39. Gazdasági széknek jelentése néhai Nagy Péter hagyománya tárgyában.

40. U. a. a halászház jogának bérbe adása iránt megtartott árverés eredményéről.

41. U. a. a sörház átvétele tárgyában.

42. U. a. a vágó hidhoz vezetett út helyre állításához szükséges föld szállítása iránt megtartott árverés eredményéről.

43. U. a. a gáji őrmester ruházatára vonatkozólag.

44. U. a. a Lyceum világítási részvénytársulat kérvényére a városi gyártelep egy részének megvételére iránt.

45. U. a. A felesleges kő eladásáról.

46. U. a. A sarkad külvárosi iskolában felesleges helyiségek bérbe adásáról.

47. U. a. Az utca tisztításához szükséges eszközök beszerzése iránt megtartott árlejtés eredményéről.

48. U. a. Különböző városi földék haszonbérbe adásáról.

49. U. a. a baromvásár korcsma bérbe adását tárgyzó árveréséről.

50. U. a. a solymosi kőszállításra vonatkozólag.

51. U. a. az országos vásárok és hetipiacoknál a helyek kijelölését és a sátrak beosztását tárgyzólag.

52. Kapitányi hivatal jelentése az éjjeli őrk ismételi felállítására egy a kül rendőrség szaporítása iránt.

I n s t i t o r i s K á l m á n m. k. főjegyző.

## Külpolitikai tudósítások.

— Franciaország napi eseményeinek egyik legkiválóbbját képezi G a m b e t t a beszéde, melyet szeptember 29-dikén Grenobleban tartott egy gyűlésen, melyben 1000—1200 ember vett részt.

„Az ország velünk van” — mondá Gambetta — a mint ezt minden alkalommal felismerni lehet; minden óra közelebb visz minket a célhoz.

Nézzük csak legelkeseredettebb ellenségeink magatartását. Ezek a reaktiótól a monarchicus restauráció eszméjére, inuen a mérsékelt monarchiára, innen aztán a loyális kísérletre” tértek át. De itt nem állapodtak meg, hanem a conservatív köztársaság mellett nyilatkoztak, míg végre belátva mindezen vállalat hiábavalóságát, kijelenték, hogy nincs más hátra, mint republikanussá lenni. (Derűltség.)

Azonban résen kell lennünk — így folytató — az oly emberek irányába, kik csak legújabbban lettek republikánusokká, s kik ezelőtt minden pártköz tartoztak s mindeniket elárulták. Vigyázzunk, nehogy a köztársaság szent érdeke ezek kezére kerüljön, mert akkor el van veszve. Legyünk óvatosabbak, mint ez előtt 22 évvel.

A közlegő választásokra nézve azon kívánságát fejezte ki Gambetta, hogy a republikánusok, viágozitsák fel a választókat a jelöltek iránt, s mondják meg, ki megbízható és ki nem. A különböző praetendensek szövívőt, valamint az ismert monarchistákat teljesen ki kell zárni a választásból s a jelölteknek szigorú kötelességüké kell tenni, hogy elfogadják a definitív köztársaságot s így megakadályozni, hogy a nép souverainitását, később magok confisikálják.

„Ne mondja senki”, így végzé beszédét, „hogy a jakobinusok vagy radikálisok vagyunk, ezek mind oly szavak, melyeket a politikai szükség talált fel. Mi mindnyájan az 1872-iki demokratikus köztársasághoz tartozunk, bízunk az általános szavazatjogban s elleneink törekvéseit megsemmisítendjük.

Hogy még tán néhány hónapig várunk kell, — ez nem helyes; a versaillesi emberekkel nem lehet semmire sem menni; az általános szavazatnak nyilatkoznia kell, s majdan, ha az óra ütni fog, republikánus többséget fog küldeni azon Párisba, melyet gyalázni és büntetni akartak, miután nem tudták megvédelmezni, azon Párisba, mely mindazáltal nem veszítette el az ország bizalmát, s mely Franciaországnak feje és szíve!” Gambetta beszédét lelkes helyeslések és éljenzések fogadták.

A berlini „Gegenw.” egyik legutóbbi számában egy cikket jelent meg az egyház és állam között folytatott harcról, ezen jelenleg legnépszerűbb témáról; tartalmát bár nem lehet helyeselni mindenben, közlöm önnel kivonatban, mert tapasztalásom szerint ez hű kifejezése azon nézeteknek, melyekkel a követelmény jelenleg Németországban az egyházi kérdésben bír.

A cikket szerzője, Hartmann Ede, előadja, miként az állam és egyház közötti harc kikerülhe-

tetlen volt, bár mindegyik párt a harc kitörését ellenfelét okolja, a két fél között a célok és érdekek oly különbözők miként a háború csak az egyik fél hatalmának teljes megsemmisülésével végződik.

A kath. egyház önmagának tulajdonítja a jogot: itélni tagjainak lelkiismerete felett, miután az isteni akaratnak végrehajtójaként lép fel. A kath. kereszténynek csak egy hazája lehet, Isten birodalma, az egyház, s szívének minden egyéb nyilvánlása és óhaja csak úgy türelik, ha ezen legfelsőbb nézetekkel nem ellenkezik. E kath. elv szükségképi következménye az egyetemes istenország, mely ha létesülhetne, az államok léte teljesen megsemmisítenének.

Ennek ellenében az államnak saját felsőségén szigorúan kell felügyelnie s követelnie, hogy törvényes határozatai minden polgárára egyenlően kötelezők legyenek.

Miután az egyház ezen felsőséget elismerni nem akarja, ő az oka a béke megzavarásának.

A lefolyt évezred történetéből látjuk, hogy az egyház és állam folytonos küzdelemben állottak egymással s miután a harc sokáig minden siker nélkül folyt, a reformatió annak új lendületet, a küzdelemnek új irányt adott.

Azonban a protestantismus nemcsak belső félszégei és ellentétei miatt volt képtelen a kath. holicismus ártani, hanem hiányzott annak főleg egy erejét nevelő organisatió. A kath. organisatió római császárság óta a leghatalmasabb legyőzhetetlen volt mindaddig, míg egy mennyiségű leg és minőségileg még hatalmasabb szervezettel nem érkezett. Ezen organisatió azonban kifejlődött a H o h e n z o l l e r n e k m i l i t a r i s m a s á b a n.

Az ultramontánok és socialdemokraták elől egyaránt gyűlött porosz militarismus az és semmi egyéb, mely a catholicismus világi hatalmát megsemmisíti. Igaz, hogy eszmék irányozzák határozták el a világtörténet és csaták sorsát, de ez eszmék csak hűs ábrándok maradnak, ha meg nem testesülnek, s e test mindenkor egy külső kézzel fogható reális hatalom. A Hohenzollernnek militarismus az mi által a porosz nép azzá válik, a mennyileg — az első a világon.

Ezután elmondja szerző mint dönté porosz militarismus a catholicismus reménye 1866-ban a háború kitörését nagy örömmel üdvözölte a papság s Ausztria veresége után teljesen felfogta veszélyt, mely őt Poroszország részét fenyegette. Az egyház mindent elkövetett, hogy Napoleont harcra bírja. A francziák császára: Rómából jövő hadi jelszóra hallgatott, midőn ugyanaz nap mondta fel a békét Poroszországgal mikor a csalhatatlanság Rómában proclamáltatott. III. Napoleon az ultramontánok által 1866 óta szakadatlanul izgatottat a háborúra. S a lármá, miként Napoleon országát teljesen készenlétlenül vezette a háborúba, teljesen alaptalan, miután Franciaország sohasem ment oly jól szervezve egy háborúba, mint 70-ben. Szerencsétlensége csak az volt, hogy oly államra talált, melynek hadügyi organisatiója oly tökélyre volt kifejtve, mint az a világtörténelem még eddig nem ismerte. S ha az ultramontánok a fiatal, ki nem ismerhető romantikus bajor királyban nem csalatkoztak volna, ugy valószínűleg az első francia kisebb győzelemtől után Bajorország, Württemberg és Hessen csatlakoztak volna Franciaországhoz s Poroszország kénytelen lett volna gyorsan békét kötni. — Bismarck bukása után az ultramontánok oly egyházi reakciót teremtettek volna, melynek szemtelenségtől fogalmunk lehet, ha az ultramontánok jelenlegi fellépéséhez Németországban hozzá képzelték az alapos győzelemi tulbizakodottságot.

S ez értelemben mondhatjuk, miként a közigazgatási, metzi és sedani győzelmek főleg és kivált catholicismusat sujtják.

Ausztria 66 óta belátta, hogy a külügyeknél kevesebb baja lévén, népének jólétét a belügyek fejlesztése által mozdíthatja előre, népeinek valódi javára. Franciaország elég nagy, hogy 14 millió lakosság elvesztését ne érezze súlyosan s oly gond, miként a milliárdokat egy-két évtized alatt könnyen ki fogja fizethetni. Egyedül a római curia az, mely a veszteségeket soha sem fogja helyreíthetni.

A pápa elveszté világi hatalmát, el földi országát. A kath. egyház nem tulvilági, hanem meggyon is földi hatalom, melynek mint minden más államnak a harchoz főleg három eszközre van szüksége. Ez a pénz, pénz és ismét pénz!

De most elvesztvén földi országát, nincs mire adósságot csinálnia. Ha az ó-katholikusok kivívják az alsó c erus függetlenségét, a külső világ felsőbb rendőrfőnököktől, elismerik az állam felsőségét, ugy ennek támogatására bizton számíthatnak. Ha egyszer a catholicismus függetlenségét a csalhatatlan pápától keresztül lesz vive, a németországi catholicusok egyesülni fognak püspöki vezetés alá, mely az egyház eredeti szervezeti képviseli, miután a pápaság csak később hozható be, s a püspöki egyházak képzése csakhamar követetteti fog Németország után más külállamokban is, mely az egységes csalhatatlan pápa vezetés alatt álló catholicismus szétmúlását fogja mag után vonni.

Azért jezsuitákat a világalomra törekvő pápaság kívül 1000 év óta nem érte nagyobb csapás, mint a pápa világi hatalmának elvesztése ált.

P á r i s, okt. 2. L'Admirault tábornok a tiszti kar tisztelgése alkalmával hangsúlyozta, hogy a hadseregnek nem feladata a kormányformátum foglalkozni, hanem: a törvénynek tiszteletét tette. A „Patrie” hire, mely szerint a római nagykövetségi állomás meg fogna szüntetetteti, megczáfoltatik.

P á r i s, okt. 1. Az optiára kitűzött határidő letelte alkalmából az összes lapok fájdalmaikat fejeznék ki Elzászi és Lotharingia bevégzett bekebelezetése miatt; több vidéki lap fekete zászlóval jelent meg; az elzászi és lotharingiai porosz hatóságok betiltották a párisi lapok árulását.

B e r l i n, okt. 1. A szabadelv országgyűlési képviselők a költségvetés tárgyalása alkalmá-



val azon indítványt szándékoznak tenni, hogy Poroszországban valamennyi püspöktől vonassanak meg a fentartásukra fizetett szokott összegek.

## Legújabb.

**Zágráb**, okt. 2. Ma hirdettetett ki az ítélet a rakovici zendülés ügyében folyt perben. Mint fölségsértésben, közszendháborításban és fölségárulásban büntértes Matasies hét évi börtönrre; Brian bujtoztás miatt két, Demetrovics pedig egy heti fogságra ítéltetett.

**Laibach**, okt. 2. A Matica-bizottság választásainál az ó-szlovének 780 szóval 670 ifjuszlovén szó ellen győztek.

**London**, okt. 2. A Franciaországgal egy új kereskedelmi-szerződés megkötése végett folytatott alkudozások már befejeztettek. A lényegre nézve főbb vonásokban egyetértés jött létre. A részletes tárgyalás néhány hét múlva veszi kezdetét.

**Odessza**, okt. 2. Oroszország megegyezett az angolokkal, hogy egy nemzeti-emléket állítsanak fel a Sebastopol falai alatt elesett hontársaik részére. A költségek fedezésére egy millió van szánva.

**Berlin**, okt. 2. A „Prov. Corr.” Elsass-Lotharingia lakosságának nemzeti-ségi választásáról értekezvén, cikkét így végzi: October 1-vel Elsass-Lotharingia benső viszonyaiban minden kétkedésnek vége vett, — és a német törvények érvénye, valamint a német hatalom tartama és szilárdsága feletti minden bizonytalanságuk meg kell szűnnie. A birodalom ezen új tartománya a Franciaországhoz szót lakosok emigrálása által legteljesebb értelemben német föld leendő.

**Páris**, okt. 2. A „Havas-ügnökség” jelenté: Egyedül Nancyn 88,000 emigráló elsass-lotharingiai utazott át.

**London**, okt. 2. A „Times” konstantinápolyi tródsítása megerősíti, hogy szept. 27-én 3000 montene ró megámadta Kolashin török falut, és 18 törököt ölt meg. A Porta távirati uton a büntetések megbüntetését és praeventív rendszabályok életbeléptetését kívánta; — ellenkező esetben, ha ezen kívánatának nem tennének eleget, azzal fenyeget, hogy majd rendet csinál a maga csapataival.

## Ujdonságok.

— **Ő Felsége a király** névnapja ma d. e. 10 órákor ünnepélyes hála-istenítéssel fog a helybeli kath. egyházbán megünnepeltetni, melyre a különböző hivatalos és a katonai hatóságok, valamint a helybeli egyetek, mint minden évben — ez alkalommal is testületileg fognak megjelenni.

— **A hitelsorsjegyek** okt. 1-jén Bécsben történt huzásán a következő nagyobb nyeremények sorsoltattak ki: 2093 sor 58 szám nyer 200,000 forint; 1033 sor 53 sz. nyer 40,000 forint; 2366 s. 8 sz. nyer 20,000 forintot. Ezekon kívül kihuzattak a következő sorozatok: 463, 560, 2052, 2111, 2634, 2915, 2999, 3374, 3422, 3859, 4001, 4064.

— **Békés-Csaba magyarosodik.** Legközelebb elhatározza, hogy minden tizedben egy új népiskolát fog felállítani, a mely tisztán magyar tannyelvű legyen. Szükség is volt ezen erélyre!

— **Egy aradi minoritaszerzetes**, névszerint Horváth Kálmán Antal az utóbbi napokban fürdő használatát véget ért ment Pestre. Néhány nap múlva egyik rokonának szülőjébe ment más nap egy arra járó megtalálta hulláját. Azonnal jelentést tett a kapitányságnál s a szegény bejelentőt letartóztatták és csak vasárnap reggel bocsátották szabadon, miután kitünt, hogy az illető gutaütésben halt meg. — Az elhunyt egyike volt a szerzet leghazafiasabb érzelmű tagjainak; 1848-ban tábori lelkész volt a honvédek-nél. Béke poraira!

\* **Torontál megye** alispánja, gróf Bathlen József, hivatalos útjaiban az iskolákat is nagy figyelemmel látogatta meg s jelentésében megrendítő példaként mond azok elhagyatottságáról. Elmondja továbbá, hogy ő ez ügyben hivatalosan adatokat kért Mennyei János tanfelügyelőtől, de a férfiú még csak választ sem adott. Valóban szomorú.

\* **A kholera Galicziában** aggasztó mértékben terjed. Hivatalos jelentés szerint már Lembergben is több kholera eset fordult elő. Szeptember 15-ig 155 községben a szept. 1-én ápolás alatt volt 721 beteghez 3138 beteg járult, vagyis a beteg létszám 3859 volt; ebből meggyógyult 1944, meghalt 1079 s ápolás alatt maradt 836.

— **A makói polgári iskola** fölállítás és fúntartása ügyében Juhász J. és Szél A. urakból álló küldöttség járt nem rég a közoktatási miniszteriumnál. A miniszter szívesen fogadta a küldöttséget, s az államsegélyt a budget korlátai közt megígérte azon esetben, ha Makó városa teljes, vagyis női osztályokkal ellátott polgári iskolát állít föl. A küldöttség a pénzügyminiszternél is járt a polgári iskola telkének adományozása végett. A pénzügyminiszter kijelenté, hogy méltányos ár mellett hajlandó a telket átengedni.

— **Krakó** ből tudósítanak: Az épülőfélben lévő nagy sertiőre összeomlott, két munkás meghalt, négy életveszélyesen megsebesült.

\* **Érdekes könyv** van sajtó alatt a kolozsvári lyceum nyomdájában, mely már legközelebb elkészül. Nem más ez, mint Kossuth Lajosnak azon nagyszerű védbeszéde — mely mind e mai napig, páratlan szépségű — több mint huszonnégy évtől irve terjed, s az egész felségsértési pert illusztrálja. E felelet becses okmány, most fog legelőször megjelenni. Kiadója K. Papp Miklós, törvénstől jegyzetekkel fogja kísérni, melyek legnagyobb részben eddig ismeretlen adatokat derítenek fel azok számára, kik egykor e kor történetét tüzetes tanulmányuk tárgyává fogják tenni.

— **Szegeden** hallatlan botrány történt vasárnap este a Bergher-féle szin-

házban. Egy fiatal ember, még pedig a műveltebb osztályhoz tartozó, egy zártszékben ülő tisztességű arcú ütött. A botrány pillanatában éppen vége volt az előadásnak és a gyönyörű gavallérnak sikerült megugrania, mielőtt e bestialis tette felbőszült férfiak megragadhatták volna; azonban nyomában vannak s az alávaló fickó nehezen fogja elkerülni érdemlett büntetését.

\* **Temes megye tanfelügyelője** Marx Antal urról, ki a teljesen elnémetesedett megye megmagyarosítására több évi hivataloskodása alatt mit sem tett — írja egy pesti lap — s kinek képviselővé választása folytán tanfelügyelőségétől való leköszönésére mi oly régen várakozunk, egy érdekes adatot közöl az „Ungarischer Schulbote”: Temes megye Charlottenburg községe 1869-ik október 18-án egy községi iskolát alkotott, mely 1870. jun. 18-án egyes izgatók befolyása következtében, de a község ellenére felekezeti lesz, most 1872. jul. 23-án a község ujjlag községi iskolává tette azt s bejelentette a tanfelügyelőnek. Ez ur azonban önhatalmulag visszakioldta a jelentést s kimondotta, hogy ezen határozat érvénytelen, „miután a községi és felekezeti iskolák közt folytonos ingadozás igazolatlan játék, mely a törvény, erkölcs és népoktatási törvényszövegével megegyeztetendő ugyan, de azt nem segíti elő. Előkezőleg felhívom én — t. i. Marx ő nagysága — a becsületes községet komolyan, hogy maradjon meg 1870-ik évi jun. 18-ki határozatánál s egykezezzék felekezeti iskoláját a törvény rendelkezéseinek megfelelőleg szervezni.” Megjegyezzük még, hogy ugyancsak a nevezett nagyságos tanfelügyelő és képviselő 1870 ben ezen iskolát meglátogatván kimondta, hogy az a törvény kellékeinek semmi tekintetben nem felel meg, azonban a megintést megtenni még is elmulasztotta. A község ezen valóban váratlan eljárás ellen óvást nyújtott be a közoktatásiügyi miniszteriumhoz. Elvárják, lesz-e sikere?

— **Árpád cseh vezér** volt. Victor Hugo, a föllengző badarságban kifogyhatatlan költő véghetetlen bosszúságot okozott a cseheknek egy levelével, melyet a cseh ifjúsághoz intézett, válaszul egy bombastikus feliratra, melyvel néhány prágai cseh egyetemi tanuló a körlehetetlen republikánust megistiztette. A levél, fordításban, következőleg hangzik: „A cseh ifjúsághoz! Nagy köszönet nagylelkű rokonszenvéért. A republika-nus Franciaország önökkel van. Ez és a cseh nemzet ugyanegy ellenség ellen küzd: a vesztes germanismus, eme gyászos zászló ellen, mely a halált jelenti. Nektek nagy vezéreitek voltak: Árpád (!) Ziska, Ottokar! Nektek, úgy mint Franciaország, királyaitok voltak, nektek, úgy mint Franciaországnak, meg lesz köztársaságok. Európa a miénk. Egészen az önök Victor Hugó.” A cseh lapok Victor Hugo szörnyű tudományossága fölötti bosszúságukban a levelet nem is közölték, talán kiadja vetélytársa Karl Hugo von Trebic.

\* **Eredeti órák.** Le Hac, a híres Thibe-t és China-utazó egy közleményében leírja, miként tudják a szegényebb sorsu kínaiak az időjárást meghatározni. A közlemény erre vonatkozó része így szól: „Egy napon, midőn az általunk keresztény hitre térített községet akartuk meglátogatni, utközben egy pástorfiúval találkoztunk; elmenőben kérdém, van-e már 12 óra. A fiú a napot néz, de az a sűrű felhők által láthatatlan volt, úgy hogy nem tudott rajta eligazodni. „Az ég telve van borús fellegekkel”, mondá a fiú, „de várj egy pillanatig.” Egy közel fekvő parasztházban szaladt és egy macskával tért vissza. „Nézd”, mondá, még nincs 12 óra”, a macska szeméit mutatva, mialatt az állat szempillát fölház. Meglepetve vizsgáltuk a fiút, de komoly válasz volt az egész operáció. A macska nyugodtan türtte e kizást, mintha tulajdonképen órának volna teremtve. Mi megköszöntük fáradságát és kaczagva távoztunk. Midőn barátainkkal összejövénk, első volt meg tudni tőlük vajlon igaz-e az, a mit rövid idő előtt tapasztaltunk. Csodálkoztak tudatlanságunk fölött és egy tuczat macskát hozattak ki a házaikból, hogy megmutassák, hogy valamennyi macska azaz „óra” jól jár. A macska szemesillaga (Pupille) déli 12 óráig mindig kisebb és kisebb lesz, és ez idő tájt úgy összezsugorodik, hogy egy finom vonalhoz lesz hasonló; ezután észlelhető a növekedés és tart éjjeli 12 óráig. Biztosítottak, hogy a legkisebb gyermekek is nagy ügyességet fejtenek ki ez operáció végrehajtásánál.

\* **A civilisatio a vadnépek** közt. Sokat tett az élelmes yankee-nép a civilisatio terjesztésére a vadnépek közt. Így az ő bolyásuknak köszönhető, hogy a japáni mikadó Európát beutazni szándékozik, hogy meglássa, mire van népének szüksége. A Sandwich-szigeten Kamehameha király egy amerikaiakból álló kabinettel vette magát körül mely a mezőgazdaszat emelése által jelentékeny eredményeket ért el. A Fidschi-szigetcsoportban amerikai telepepitvényesek kieszakozlók, hogy egy Kacaban nevű főnök királyllyá kiáltotta magát, némely alsobb rendű hivatal kivételével a magasabb hivatalokat amerikai és angol férfiakkal töltötte be, az angol nyelvvel hivatalos nyelvvé emelte, a husvétet nyilvánosan megünnepeltette, és ápril 21-én nyilvános isteni tiszteletet rendezett. Mindez nem megvetendő dolog, ha meggondoljuk, hogy az indiánok még néhány év előtt emberévrők voltak, az őreket, hogy teherre ne váljanak, föltalták, a család fő halálakor annak nejeit és rabzólgát lemészárolták, a szülőknek joguk volt gyermekeiket, az uraknak rabzólgát, a törzsfőnököknek allatvölöket meggyilkolni, és hogy néhány év előtt egy főnök azzal dicsekedett, hogy ő 900 embert evett meg. Most már e szokással felhagytak, annál inkább, mivel az amerikai kormány az egyes hittérítők megölését igen szigorúan büntette. A lakosság száma 150,000-re megy a kereskedés emelkedésben van, és van „Fiji Government Gazette” czim alatt a kormányhivatalos lapja is. Most azon vannak, hogy az Ausztrália és San-Francisco közt közlekedő hajók számára ott rendes állomást létesítsenek, a mi az ottani viszonyok fejlesztésére nem kis befolyást gyakorolna.

## Meghívás!

Már előre értesítve volt a t. közönség f. évi október 6-án tartandó gyászünnepeyről, — mind amellet szükségesnek látja a rendező bizottság felhívni a városban lévő hatóságok, hivatalok, egyetek és ezeket, miszerint október 6-án, azaz vasárnap d. e. 10 órákor a városház előtti téren megjelenni sziveskedjenek, honnét a **13 vértanu** kivégeztetésének gyászemlékezetü helyére a kegyelet adója lerovása czéljából az egybegyűlt közönség kimenend; valamint 7-kén délelőtt 10 órákor a t. Minorita-rend templomában tartandó gyász isteni-tiszteletre megjelenni felkéretnek, egy-szersmind mindazon egyetek és czehek, melyek zászlóval rendelkeznek, az ünnepély emelése végett kihozni sziveskedjenek.

Arad, 1872. október 3-án.

A rendező bizottság.

## Az aradi honvédegyet igazoltagjaihoz.

Bajtársak!

Nem kételkedünk, hogy kebletekben mélyen be van véve azon örökké emlékezetes október 6-ika midőn hőseink elvérztettek, s melynek évforduló napja f. hó 6-án azaz vasárnap leendő — de mégis felhívunk benneteket, hogy vasárnap reggel 8 órákor Nagy József 1848-9-ki honvéd főhadnagy szarka utca 3-ik számú házában nál számosságban megjelenjétek, hogy a 13 vértanu gyász emlékezetü helyén megjelenjünk. Ne vonakodjatok azon zászló alá gyűlni mely zászlóra büszke lehet minden igaz hazafi.

Arad 1872. okt. 3-án.

A rendező bizottmány.

Felkéretnek a tisztelt kartárs urak, miszerint úgy az általam továbbított végett megküldött aláírási ívet, a kinél az jelenleg van — valamint azon kartárs urakat, a kik már az aláírást eszközölték, az aláírt összevet az illető helyre leendő eljuttatás végett, hozzám mielőbb megküldeni sziveskedjenek.

Szt.-Annán 1872. okt. 2-án.

Palágyi Károly, községi jegyző.

— **Egy okleveles tanár** ajánlkozik, a német nyelvtanból gyakorlati és elméleti, továbbá a rajzban, valamint az elemi és gymnasi-alis tantárgyakból oktatást adni. Bővebb értesítést ad az „Alföld” kiadó-hivatala.

## Figyelmeztetés.

Az aradi zenében a beiratások f. hó 1-től kezdve folytonosan eszközöltetnek. Az előadások f. hó 7-én veszik kezdetét. Beiratási díj egy évre 22 forint o. é.

Aradon, 1872. október 1.

Azigazgatóság.

## Értesítés.

Az aradi iskolaszék megbízása folytán tudomására hozom a t. közönségnek, hogy a felállítandó polgári iskola 1-ső osztályának tanítójaül Simai István és Millig József helybeli elemi tanitók választattak meg, továbbá, hogy a rajzban az újonnan megválasztott rajztanító Somogyi Gusztáv fog oktatást adni.

A polgári iskolába felvételt minden tanuló, ki 4-ik elemi osztályt sikerrel végezte, vagy pedig ha egy előleges vizsga folytán képesnek találtott.

A beiratások bezárolag október 7-ig eszközölhetők, a polgári iskola helyiségében, a kereszt utcza és pesti út sarkán, a Dogár féle házban. Az ebbeli teendőkkal az iskolaszék részéről Simay István tanító ur bízott meg, kitől az illető szülők minden tekintetben bővebb felvilágosítást nyerhetnek.

Arad, szept. 27. 1872.

Bánhidy Béla, isk. sz. eln.

## Értesítés.

A t. cz. közönségnek tudomására adatik, hogy a nép- és polgári iskolai beiratások mai naptól, azaz szeptember 28-kától kezdve egészen október 6-ig minden nap tartának meg; és pedig:

A népiskolai növendékek beirattatnak:

a templom-utczai tanintézet helyiségében,

a pesti-uti tanintézet helyiségében,

a sarkadi népiskolában, a Makay-féle házban,

a választó-utczai népiskolában, a 22-ik számú házban,

a orczy-utczai népiskolában: az első osztály Földes Kelemen féle házban, a második osztály pedig Rósa-féle házból áttétezt ugyan orczy-utca Müncz-féle 16-ik számú házban.

Gáj külvárosi népiskolában.

A leánytanulók beiratnak:

1-ső osztály templom-utczai tanintézetben,

2-ik és 3-ik ugyanott,

4-ik és 5-ik pedig Vörös-féle házban, kereszt-utczában.

Aradon, 1872. szept. hó 27-én.

Az iskolaszék meghagyásából

Horváth József, iskolaszéki jegyző

Az aradi ügyvédi egyesület f. é. október 5-én délután 3 órákor (remény utca 5-ik szám alatt) rendes havi ülést tartand, melyre az egyeslet tagjai ezennel meghivatnak.

Tárgyai: az igazságügyi miniszteriumtól érkezett levelek.

Aradon szeptember 16-án 1872.

Bogdánffy Gergely, egyleti elnök.

## Közzgazdaszat.

### Forgalmi kimutatása

az aradi első takarékpénztárnak 1872. szeptember haváról.

Bevétel:

|                                            | forint | kr. |
|--------------------------------------------|--------|-----|
| Pénztárkészlet 1872. aug. 31-én            | 116523 | 01  |
| Betételek és könyvecskedijak               | 205290 | 70  |
| Leszámitott váltók                         | 482290 | 01  |
| Előlegek állam- és értékpapirokra          | 20355  | —   |
| „ ékszekre                                 | 12639  | —   |
| Kölcsönök ingatlanokra                     | 6170   | —   |
| Leszámitolások, kamatok, becsüt-dijak stb. | 15538  | 02  |
| Ingatlanok jövedelme                       | 275    | —   |
| Összesen                                   | 859080 | 74  |

Kiadás:

|                                                 | frt.   | kr. |
|-------------------------------------------------|--------|-----|
| Visszafizetett betételek és idei kamatok        | 207133 | 94  |
| Leszámitott váltók                              | 499152 | 75  |
| Előlegek állam- és értékpapirokra               | 22790  | —   |
| „ ékszekre                                      | 12741  | —   |
| Kölcsönök ingatlanokra                          | 14734  | —   |
| Kiadások a tulajdon ingatlanokra                | 82     | 99  |
| Tisztí fizetések, kezelés, bélyegilletékek stb. | 914    | 49  |
| Pénztárkészlet 1872. szept. 31.                 | 101531 | 57  |
| Összesen                                        | 859080 | 74  |

Kelt Aradon, 1872. október 1.

Látta:

id. Andrányi Károly, Lukácsy Miklós, igazgató.

Eckhart Ede, könyvvezető.

## Az aradi kereskedelmi- és iparbank forgalmi kimutatása

1872-iki szept. haváról.

Betételek:

|                        | frt.  | kr. |
|------------------------|-------|-----|
| Álladék augusztusban   | 69326 | 83  |
| Betételek szept. hóban | 64299 | 60  |

1:3626 43

Visszafizetések szept. . . . . 80682 74

Álladék szept. . . . . 52943 69

Pénztári-utalványok:

Álladék aug. . . . . 357300 —

Kiadott szept. . . . . 62300 —

419600 —

Beváltott szept. . . . . 64900 —

Álladék . . . . . 354700 —

Forgatmányi-osztály:

Álladék aug. . . . . 42795 04

Betétek szept. . . . . 131342 27

174137 31

Visszafizetések szept. . . . . 128238 17

45899 14

A betétek összes álladéka szept. 453542 83

Váltó-leszámitolás:

Tárcaálladék aug. . . . . 235440 05

Leszámitoltott szept. . . . . 763518 71

998958 76

Visszleszámitoltott szept. . . . . 818232 36

Tárca-álladék szept. . . . . 180726 40

Előlegek értékpapirokra:

Álladék aug. . . . . 479237 78

Előlegezek szept. . . . . 233329 89

712567 67

Visszafizetett szept. . . . . 137061 39

Álladék szept. . . . . 575506 28

Előlegezés árukra:

Álladék aug. . . . . 4909 89

Előlegezek szept. . . . . 126454 76

131364 65

Visszafizetett szept. . . . . 61208 01

Álladék szept. . . . . 70156 64

Pénztár-forgalom:

Álladék aug. . . . . 106037 98

Bevétel szept. . . . . 1007092 08

1113130 06

Kiadás szept. . . . . 999136 97

Pénzkészlet szept. . . . . 113993 09

Összes forgalom 1872. szept. 3908347 58

Arad, október 1-én, 1872.

## Jutalomdíjak dohánykiállítóknak számára.

A földmívelési-, ipar, és kereskedelmi miniszterium által folyó évi ápril hó 20-ikán megnyitott dohánykiállítás alkalmából, a pénzügyi és földmívelési-, ipar, és kereskedelmi miniszteriumok, az



